

Met deze nieuwsbrief wil ik op een verantwoorde en onafhankelijke manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van mijzelf en kunnen in geen enkel opzicht toegeschreven worden aan welbepaalde organisaties of onderwijznetten en/of -koepels. Ik streef er naar om mijn standpunten grondig en, waar mogelijk, ook wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat de kritische lezer toe om de gebruikte informatie te verifiëren. Reageren op de bijdragen uit deze nieuwsbrief kan en mag altijd. Wie reageert, geeft mij automatisch en impliciet de toestemming om indien nodig zijn reactie integraal of samengevat én op naam in deze nieuwsbrief weer te geven.

Voorwoord

Op het moment dat ik dit schrijf, is het zonnig en droog weer. Het contrast met de onweerswolken die over het Vlaamse en Nederlandse onderwijs hangen, is sterk. Als de zon voor niets opgaat, is dat niet langer het geval voor de scholen. Zij zullen in de nabije toekomst hun zonlicht duur moeten betalen, zowel in materiële als in personele mid-delen. Niets wijst er op dat het beleid bereid is of de politieke moed heeft om de overbodige en overtallige heilige huisjes neer te halen. Het is en blijft gemakkelijker om de leerkrachten en de scholen aan de basis aan te pakken. Voor het Vlaamse onderwijs is het dringend tijd om een nieuwe (of de oude?) Frank Vandenbroucke binnen te halen. Want die beschikte wel over het noodzakelijke inzicht en de nodige politieke moed om het Vlaamse onderwijs als een goede huisvader te besturen. Het jammere van dit alles is echter dat de ons-kent-ons-mentaliteit op heel korte termijn al geleid heeft tot selectieve blind- en doofheid waardoor bepaalde, voorheen welbespraakte mensen en instellingen, hun zin voor zelfkritiek, objectiviteit en kritische reflectie verloren zijn. De uiteindelijke dupe van dit alles? Inderdaad: de leerlingen. Ik opperde het al jaren geleden¹ en moet het tot mijn grote spijt opnieuw herhalen: we hebben dringend een 'vakbond' nodig voor de leerlingen en studenten. Een kinderrechtencommissaris is lang niet voldoende meer.

Deze nieuwsbrief staat helemaal in het teken van de **Nationale Onderwijs-Tentoonstelling 2015** in het Nederlandse Utrecht. Ik was er in januari drie dagen en nam ruim de tijd om het nieuwe aanbod daar te bekijken en met heel veel mensen te praten. Tegelijk kon ik daar ook enkele zeer interessante werkwinkels volgen over een volgens mij baanbrekend en ongeëvenaard observatievolgsysteem voor kleuters en lagere schoolkinderen en Marzano's model van de reflectieve leerkracht, beiden uitgegeven door het Nederlandse Bazalt. In een van mijn volgende nieuwsbrieven zal ik het daar zeker over hebben. In deze nieuwsbrief stel ik alvast enkele belangrijke materialen en boeken voor die ik heel belangrijk vind. Door het grote aanbod aan boeken en materialen zal ook nieuwsbrief 110 een NOT-nummer worden. Uitgevers als CPS en Eduforce hadden eveneens veel nieuwe dingen te bieden waarmee ik jullie wil laten kennis maken.

Verder kan ik nog meegeven dat ik gestopt ben als gastdocent in de Banaba-opleiding. Ik kon me niet langer vinden in het competentie-denken dat het inhoudelijk-didactische niet ernstig genoeg meer neemt. Maar daarom niet getreurd: ik kan jullie intussen aankondigen dat ik volgend schooljaar verschillende driedaagse vormingen zal geven waarin ik een geïntegreerde en doorgaande leerlijn voor alle facetten van het lezen zal uitzetten, leerlijnen die beginnen in de kleuterschool en naadloos doorlopen tot aan het einde van de lagere school. Deze vormingen zullen zowel de noodzakelijke theorie met haar recente inzichten als de praktische zijde van het diagnosticeren en remediëren (gekoppeld aan concrete materialen en goede diagnostische middelen) bevatten. Daarenboven zal ik in deze leerlijnen ook het concept van de individuele groei van leerlingen zeer concreet maken, een concept dat we volgens mij binnen het kader van het M-decreet zeer hard zullen nodig hebben, meer dan de door het M-decreet voorbijgestreefde rangordematen.

Dit was het wel zowat voor deze nieuwsbrief. Maar wees gerust, uw favoriete luis in de pels blijft op post!

Lieven

¹ Zie: <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief038.pdf>

Rekensprint (uitgegeven door het Nederlandse SchoolSupport) is een remediërend programma voor het automatiseren van de basisvaardigheden voor rekenen. Het bestaat uit drie delen die samen het getalgebied tot en met duizend bestrijken:

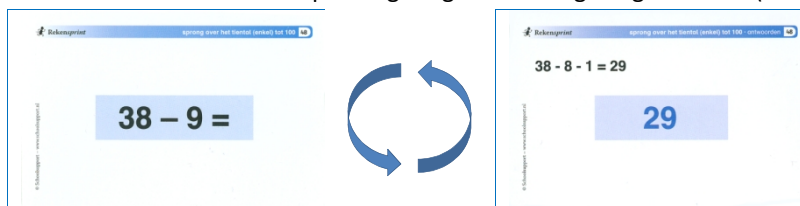
- *Rekensprint Start* (automatiseren van het rekenen tot 10 en tot 20 binnen het tiental);
- *Rekensprint* (automatiseren van de basisvaardigheden voor rekenen tot 100);
- *Rekensprint Extra* (automatiseren van het rekenen tot 1000).

Elk deel heeft dezelfde opbouw. De duur van het volledige programma is telkens 40 weken training waarbij men per week 4 keer gedurende 15 minuten aan de slag gaat. Wil men echter voor ieder kind op maat werken, dan kan men het diagnostisch rekenonderzoek afnemen dat bij elk deel meegeleverd wordt. Hierdoor is het mogelijk om te bepalen op welk punt men in het desbetreffende programma instapt. Dit punt wordt in *Rekensprint* weergegeven in termen van de week waarop men instapt. Voor iedere week is er een weekkaart voorzien waarop er duidelijk aangegeven staat wat er iedere dag zal geoefend worden en aan de hand van welke set *Sprintkaartjes*. Met daarbij ook nog eens aangegeven hoe lang men bij elk onderdeelje blijft stilstaan. De grondigheid waarmee *Rekensprint* het automatiseren aanpakt, blijkt uit het overzicht van de verschillende sets *Sprintkaartjes*:

 Rekensprint START	 Rekensprint	 Rekensprint EXTRA
hoeveelheden tot 5 hoeveelheden tot 10, dobbelsteenstructuur	splitsen van getallen 3 t.e.m. 10 erbijssommen tot 10	herhaling tot 100, + en - zonder overschrijding tiental en honderdtal: 200+700; 600-30; 400+68; 500-23
hoeveelheden tot 10, 5- en 10-structuur	erafsommen tot 10	aanvullen tot en terugrekenen naar tiental, honderdtal en 1000: stipsommen
hoeveelheden tot 20, 5- en 10-structuur	sommen tot 20 zonder overschrijding	zonder overschrijding tiental en honderdtal: 430+7; 750-6; 546+50; 767-50
vergelijken van hoeveelheden tot 10 getallenlijnen tot 10 en tot 20	sprong over het tiental tot 20, erbij sprong over het tiental tot 20, eraf	splitsen tientallen en splitsen 11 t.e.m. 18 het dubbele, de helft, een kwart: een kwart is ..., het geheel is ...
tellen met sprongen van 2 op getallenlijnen	sommen tot 100 zonder overschrijding	herhaling tafels en delen tot 100, selectie van de 'moeilijkste' sommen
getallen tot 20 splitsen van hoeveelheden t.e.m. 10 (eieren)	erafsommen tot 100, vanaf tiental sommen tot 100, binnen tiental	vermenigvuldigen met 10, 100, 11, 12, 15, 25, 50 zonder overschrijding tiental en honderdtal: 240+38; 953+45; 870-32; 870-37
splitsen van getallen	sprong over het tiental (enkel) tot 100	overschrijding eerste honderdtal met tientallen: 80+60; 130-70
erbij 1 en omkeersommen (commutatieve eigenschap) tot 10	moeilijkere sommen tot 100 zonder sprong over tiental	wat is het onderstreepte cijfer waard?: getallen tot 10000 (7632)
erbij 0 en omkeersommen (commutatieve eigenschap)	sprong over het tiental (dubbel) tot 100, erbij en eraf	overschrijding honderdtal met eenheden: 98+7; 197+8; 102-8; 204-9
erbij 2 en omkeersommen (commutatieve eigenschap)	sprong over het honderdtal met tientallen	overschrijding eerste honderdtal met tiental en eenheid: 80+48; 120-68
dubbelen tot 20	tafels van 2 tot en met 100	zonder overschrijding: sommen met honderdtallen en tientallen: 560+230; 560+240; 450-230; 700-230
erbij, sommen die overblijven tot 10	delen	zonder overschrijding: sommen met honderdtallen, tiental en eenheid: 234+352; 789-453; 1000-768
eraf 1 en eraf 2 tot 10		overschrijding honderdtal met tiental of met tiental en eenheid: 630+80; 540-93
eraf 0 en uitkomst 0 tot 10		overschrijding honderdtal met tiental in sommen als 350+390; 720-380
eraf, uitkomst 1 en de helft, tot 10 eraf, sommen die overblijven tot 10 stipsommen tot 10, uitkomst 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 sommen tot 10 met 3 getallen: 2, 3, 5 en 3, 4, 7 erbij tot 20, somtype 10+ ... en ... +10 erbij tot 20, familiesommen eraf tot 20, somtype 15-5 en 15-10 eraf tot 20, familiesommen (somtype 16-4 en 16-14)		overschrijding tiental in sommen tot 1000: 463+18, 495-67 overschrijding duizendtal met honderdtal: 800+600; 1300-700 vermenigvuldigen met 13, 14, 16, 17, 18, 19: 4x14; 8x19; 19x8 omgekeerd vermenigvuldigen: 9=72...; 9=...9 delen met rest: 8:3; 40:6 vermenigvuldigen met tientallen: 4x60 delen met en door grotere getallen: 204:4; 480:80 delen met en door grotere getallen, getallen splitsen: 70:5 (50:5 en 20:5)
		kommanotatie bij geld, lees het bedrag hardop
		afronden bij geld: € 2,98; € 27,92
		vermenigvuldigen met honderdtallen: 6x700
		breuken: uit hoeveel delen bestaat de cirkel en welk deel is grijs?
		benoem het verschil tussen twee getallen: 785 en 815
		vermenigvuldigen van tientallen met tientallen: 20x40
		tijd en meten: eeuw; maand; minuut; seconden; etc.
		delen met en door honderdtallen: 400:20; 800:200

Rond deze *Sprintkaartjes* draait het allemaal. De leerling gaat met een set *Sprintkaartjes* aan de slag en kan zijn antwoord meteen controleren op de achterzijde. Maar sommige kaartjes doen meer dan alleen maar het juiste antwoord geven: ze geven ook feedback over de oplossingsweg die moest gevolgd worden (zie afbeelding hieronder).

En hiermee zijn we meteen beland bij een ander sterk punt van *Rekensprint*: bij alle soorten oefeningen wordt er één en slechts één oplossingsstrategie aangeboden. Hierdoor kan men veel gemakkelijker tot automatisering komen omdat er geen twijfel bestaat over de te volgen oplossingsweg.

Het toepassingsgebied van de *Rekensprint*-programma's is zeer ruim. Je kunt ze remediërend gebruiken in een individuele training of een training in kleine groep en je kunt ze gebruiken als differentiatiemateriaal waarbij je alle leerlingen in klas traint en daarbij in tweetallen met elkaar laat oefenen. Daarbij dient zeker vermeld te worden dat het materiaal een sobere maar aangename vorm heeft meegekregen die de leerlingen niet afleidt van de essentie: het trainen van de automatisering.

Tot nu toe is dit veruit het beste automatiseringsmateriaal binnen het getalgebied tot duizend dat ik onder ogen kreeg. Het is weldoordacht, zeer volledig en doet de leerkracht via de diagnostische rekenonderzoeken weer nadenken over de essentie van het rekenonderwijs. Meer informatie over deze programma's vind je op de website van de uitgever: <http://www.schoolsupport.nl>.

[Gezien op de NOT 2015] Boek: *Expliciete Directe Instructie*¹

Je hebt boeken die men precies op het juiste moment uitgeeft. De Nederlandse bewerking door onderwijsadviseur Marcel Schmeier (<http://www.onderwijsgek.nl>) van het boek van John Hollingsworth en Silvia Ybarra, *Explicit Direct Instruction (EDI): The Power of the Well-Crafted, Well-Taught Lesson*² is er zo een. Nu in Nederland het *passend onderwijs* en in Vlaanderen het *inclusief onderwijs* zeer actueel zijn, verdient deze Nederlandse bewerking de status van standaardwerk. Het feit dat niemand minder dan Kees Vernooy er zich toe leende om het voorwoord te schrijven, kan het belang van dit werk alleen maar benadrukken. Meer nog, elke onderwijsminister die het passend of inclusief onderwijs hoog in zijn vaandel draagt, zou dit boek ter compensatie van de doorgevoerde besparingen aan alle scholen moeten cadeau geven.

In het eerste en tweede hoofdstuk van het boek leidt men de lezer als vanzelf toe naar het belang van een goede directe instructie voor onze risicoleerlingen. Hiervoor staat men niet alleen stil bij het oorspronkelijke concept van de directe instructie, maar ook bij de wereldwijde evolutie die meer en meer de onderwijsbehoeften van de leerlingen, en niet langer hun leer- en gedragsproblemen, centraal stelt. Met de komst van het passend of inclusief onderwijs is deze evolutie alleen maar versneld. Ook John Hattie³ komt hierbij aan het woord: de ingrediënten van de Expliciete Directe Instructie, namelijk feedback, metacognitieve strategieën, directe instructie, uitleg in stappen en het stellen van doelen hebben allemaal een effectgrootte voorbij het befaamde kantel- of scharnierpunt van $d = .40$. Tot slot geeft men een overzicht van de vaste lesonderdelen en de gebruikte technieken van de expliciete directie instructie die als doel hebben om de leerstof aan te leren aan zowel de sterke, de gemiddelde als de risicoleerlingen. De bedoeling is dat 80% van de leerlingen na het behalen van het lesdoel zelfstandig aan de slag kunnen gaan om de leerstof te verwerken, terwijl de overige 20% van de leerlingen intussen een verlengde instructie krijgt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het belang van een van de gebruikte technieken, het controleren van het begrip, benadrukt

¹ HOLLINGSWORTH, J. & YBARRA, S., *Expliciete Directe Instructie (EDI). Tips en technieken voor een goede les*, Pica/Abimo, Huizen/Sint-Niklaas, 2015, 232 blz.

² HOLLINGSWORTH, J. & YBARRA, S., *Explicit Direct Instruction (EDI): The Power of the Well-Crafted, Well-Taught Lesson*, Corwin Press, Inc., Thousand Oaks, 2009, 280 blz.

³ Zie hiervoor:
HATTIE, J., *De impact van Lereren zichtbaar maken. Het bewijs in kaart gebracht*, Abimo/Bazalt, Sint-Niklaas/Rotterdam, 2014, 552 blz.
Vertaling van:

HATTIE, J., *Visible learning. A Synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*, Routledge, London/New-York, 2009, 380 blz.

wordt door er een volledig hoofdstuk (hoofdstuk 3) aan te wijden. De zes stapstenen voor het controleren van begrip die hierin aanbod komen, zouden door iedere leerkracht moeten in- en uitgedemd worden. Vanaf het vierde hoofdstuk komen verschillende onderdelen van een les volgens het model van de expliciete directe instructie uitgebreid aanbod. Op een rijtje zijn dat:

- het lesdoel (hoofdstuk 4);
- het activeren van de voorkennis (hoofdstuk 5);
- de vorm van de instructie (hoofdstuk 6);
- de inhoud van de instructie (hoofdstuk 7);
- de begeleide inoefening (hoofdstuk 8);
- de lesafsluiting (hoofdstuk 9);
- de zelfstandige verwerking (hoofdstuk 10).

Elk van deze onderdelen wordt uitgebreid besproken en voorzien van heel concrete voorbeelden die de inhoud niet alleen verduidelijken, maar ook vastankeren in de dagelijkse praktijk van elke leerkracht. Deze leerkracht krijgt bovendien heel veel concrete tips hoe hij zijn instructie, zijn les, nog kan verbeteren.

In het elfde en laatste hoofdstuk worden de verschillende componenten uit de vorige hoofdstukken opnieuw samengebracht tot een les volgens het model van de expliciete directe instructie. Na het lezen van dit hoofdstuk kan elke leerkracht zijn eigen les volgens dit model opstellen.

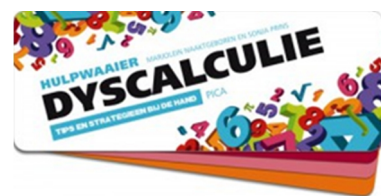
Dit boek heeft de eerder zeldzame kwaliteit om theorie en praktijk op een onnavolgbare manier met elkaar te verenigen. Een uitzonderlijk werk dat zowel de leerkracht als een goede didactiek in hun waarde herstelt. Nu al hét onderwijsboek van het jaar!

Meer informatie over dit boek vind je op <http://www.uitgeverijpica.nl> en <http://www.abimo.net>.

[Gezien op de NOT 2015] Hulpwaaier: *Dyscalculie*¹

De Nederlandse uitgeverij Pica heeft een nieuw exemplaar toegevoegd aan zijn succesvolle en zeer degelijke reeks hulpwaaiers: de *Hulpwaaier Dyscalculie*. Als leerkracht heb je nu opnieuw geen reden meer om te beweren dat er geen overzicht bestaat van de tips en strategieën die je kunt aanwenden om deze leerlingen in de klas nog beter te begeleiden. Zoals elke hulpwaaier is het geen volledige lijst geworden van alle strategieën en maatregelen, maar wel een zeer uitgebreide lijst van zaken die hun nut al eerder hebben bewezen. Zoals altijd maakten de auteurs gebruik van gemakkelijk herkenbare rubrieken om orde te scheppen in hun uitgebreide aanbod. Elk onderdeel kreeg opnieuw een eigen kleur:

- lichtblauw: wat is dyscalculie?
- blauw: passend rekenonderwijs
- groenblauw: voorafgaand aan de diagnose dyscalculie
- paars: dyscalculie en de basisschool na de diagnose
- lichtpaars: dyscalculie op het voortgezet onderwijs
- lichtroze: dyscalculie en hulpmiddelen
- roze: dyscalculie thuis
- lichtbruin: dyscalculie en...
- grijsbruin: bronnen en aanbevelingen
- donkerbruin: literatuur
- donkerpaars: verklarende woordenlijst

Opnieuw is dit instrument een mooi voorbeeld van de manier waarop theorie en praktijk met elkaar kunnen verweven worden tot een concreet en bruikbaar werkinstrument voor alle leerkrachten.

Meer informatie over deze hulpwaaier vind je op <http://www.uitgeverijpica.nl>.

¹ NAAKTGEBOREN, M. & PRINS, S., *Hulpwaaier dyscalculie. Tips en strategieën bij de hand*, Pica, Huizen, 2014, 90 blz.